

СТАНОВИЩЕ

за

за дисертационния труд на Виолета Константинова Манолова

на тема:

ЕЗИКОВИ И РЕЛИГИОЗНИ МАЛЦИНСТВА В ЮЖНА ИТАЛИЯ И СИЦИЛИЯ ПОД ВЛАСТТА НА НОРМАНИ И ЩАУФЕНИ (СР. НА XI-СР. НА XIII В.)

от

доц. д-р Александър Николов Николов

Дисертационният труд на Виолета Константинова Манолова е посветен на проблематика, която в последните десетилетия, намира все по-широко поле и в медиевистиката. Става дума за онези общности, които в съвременната терминология назоваваме "малцинства" и около чиято историческа съдба и статут съществуват множество дебати. В случая става дума за групи, които се отличават по своя език и религиозна принадлежност от основното население на средновековна Южна Италия и Сицилия, принадлежащо към Римската църква и говорещо на различни романски наречия, от които произлизат съвременните локални италиански диалекти. Периодът на който се спира дисертантът е времето между утвърждаването на норманската власт в описаните територии и края на властта на династията Хоенщауфен в този регион, когато той навлиза в нова фаза от своето развитие, белязана от противоборството между династията Анжу и Арагонската династия. Избраният период не е случаен, тъй като именно в него се оформя относително хомогенно, принадлежащо към латинския Запад общество, в което религиозните и езикови малцинства, свързани с ранносредновековната история на изследваните територии, намират своето ново място и постепенно се интегрират и асимилират в тази нова среда.

В структурно отношение дисертацията е разделена на въведение, три глави и заключение, а също и с научен апарат и приложения, общо в обем от 317 стр.

Въведението представлява синтезирано изложение на целите и задачите на тази дисертация, по мое мнение много добре изяснена терминологична, географска и хронологическа рамка, а също и прецизно направена типология на изворовата и библиографска основа на изследването. Дисертантът обаче не изпада в ненужни подробности, които намират своето място в изложението и в научния апарат. Като основна цел е дефинирано изграждането на една панорамна картина на сложната социална и етническа среда в ключа на мултикултурните взаимодействия в Италианския юг през изследвания период. По мое мнение тази основна цел е постигната в голяма степен, въпреки трудностите да се борави с разнообразен и често пъгли фрагментиран материал. Тук личи умението на дисертанта да се ориентира в сложна, вече изследвана проблематика, да посочи и онова, което би могло да бъде съществен принос при анализа на разглежданата тема.

Първа глава, "Центърът на Средиземноморието (IX-XI в.) земя и хора на кръстопът" е посветена на ситуацията в Южна Италия и Сицилия в епохата, непосредствено предшестваща норманското проникване, на самата поява на норманите и на тяхното постепенно налагане като единствени господари в региона. Изключително интересно са очертани контурите на различните противоборстващи или сътруднически си общества, етнически и религиозни групи в една наистина сложна обстановка, която е силно свързана с разнообразни външни фактори - мюсюлманските владения в Северна Африка, Византия, Свещената Римска империя, Папството. Разнообразните интереси, които се преплитат в края на X в. и през XI в. не позволяват на никоя от тези сили да получи трайно надмощие, а местното християнско и мюсюлманско население влиза в сложни по своята природа взаимни контакти, които често пъти са плод на компромиси, неразбираеми за наблюдателите, идващи от реалните или въображаеми "метрополи". Тази донякъде хаотична среда, позволява на норманите постепенно да наложат волята си в региона и да привлекат по един или друг начин местното хетерогенно население на своя страна - било чрез военен натиск, било чрез договаряне или чрез предоставяне на определени привилегии с временен или по-траен характер. От своя страна те предлагат относително здрава военна и административна власт, която да преодолее съществуващи

хаос и да създаде условия за относително мирно развитие и икономически напредък в рамките на относително толерантна езикова и религиозна среда. Все пак норманските владетели към средата на XII в. успяват да осъществяват "латинизацията" на тази част от Апенинския полуостров, като превръщат останалите тенденции в нейното развитие в реликт от миналото, макар и в условията на значителна мултикултурност и толерантност, които се срещат рядко в европейски или средиземноморски контекст в изследвания период. Виолета Манолова очертава и контурите на основните групи, които кристализират в хода на "смутните времена", предшествващи и съпътстващи изграждането на Норманското кралство в Сицилия и Южна Италия. Тя ни запознава, както с доминиращите вече "латинци" т.е. западни християни с разнообразен произход- нормани, франки, ломбардци и др., така и с населението, което условно можем да наречем "гърци", поради неговите езикови и религиозни афилиации към Византия и Източната църква, мюсюлманите (араби, бербери и др.) и арабизираните християни, които представляват реликт от епохата на емирата в Палермо и евреите, които се адаптират бързо към новите условия, опирайки се на своята особена религия и статут, както в ислямския, така и в християнския свят. Особено интересни са данните, които авторката привежда относно общоезикови, топонимични и антропонимични данни, които свидетелстват за симбиозата между отделните елементи, която често пъти има локални особености, не подлежи на стройна логика, но въпреки това има своята функционална стойност за преодоляване на възможните конфликти в едно сложно устроено общество.

Втора глава, озаглавена "Сицилианското кралство- от периферия към център" се спира на еволюцията на сицилианското общество в рамките на вече изграденото Норманско кралство. Това е времето на утвърждаване на новата политическа система, на династията Отвил и налагането на "латинския", западен характер на държавата, която става интегрална част от едно голямо цяло, а всички тенденции или групи, които не се вписват в тази тенденция са обречени на постепенна асимилация, разтваряне в мнозинството, може би с изключение на много адаптивните юдеи, които се възползват от многовековния си опит да живеят и оцеляват като отделна група в чужда и принципно враждебна религиозна среда. Авторката е успяла да ни представи, както процесът на реформи, които превръщат Сицилианското кралство в силна, стабилна държава, в която разнообразните традиции и общности органично се вписват в единна политическа и

законова рамка, така и културният и икономически разцвет, на който тя се радва, не на последно място и поради богатите и разнообразни традиции, наследени от миналото. В историята на кралството обаче продължават да присъстват и конфликти с външни сили, които оспорват легитимността на норманската власт в тези области. Такъв е със сигурност подходът на Византия, а каго противник на Норманското кралство се очертават и Щауфените, които обаче по-късно ще намерят точната политика, която ще превърне един от техните представители- Фридрих II Хоенщауфен в символ на политиката на културна и религиозна толерантност, която се заражда именно във владенията на Норманското кралство.

Трета глава, озаглавена "Щауфените и Сицилия" се спира именно на промените, които Норманското кралство преживява под властта на Щауфените, когато под скиптъра на Фридрих II то става и част от "голямата политика", обхващаща обширни територии в Европа, Средиземноморието и Близкия изток. Именно Южна Италия и Сицилия стават ядрото на владенията на Фридрих II, а богатството на културните и религиозни традиции на този регион, представлява фундамент за успешната политика на този владетел в различни области. От една страна той продължава централизаторските усилия на Норманската династия, а от друга умело лавира между представителите на различните обществени, религиозни и етнически групи в своите италиански владения. Именно в този период, когато в цяла католическа Европа тече процес на религиозна и културна хомогенизация, провокирана особено от действията на меникантските ордени, Сицилианското кралство остава една от последните, макар и постепенно отмиращи зони на религиозна и културна толерантност в латинския Запад. Подобна е само ситуацията в иберийските християнски кралства, където тази хомогенизация ще настъпи с пълна сила едва през XV в., но като всяка закъсняла реакция, ще добие изключително уродливи форми. В хода на този процес на хомогенизация онези групи, които се различават по един или друг признак от основната маса население, постепенно ще бъдат асимилирани или маргинализирани до значителна степен. Този процес се наблюдава и в Сицилианското кралство на Щауфените, където мюсюлманите постепенно изчезват, гъркоезичното население се превръща общност, разпръсната в отделни анклави, а юдеите се капсулират в общност, която рано или късно, ще стане обект на интерес от страна на органите на Светата инквизиция, макар и в една малко по-късна епоха.

Авторефератът на дисертацията отразява напълно точно и адекватно, както нейното съдържание, така и очевидните приноси на авторката, която е съумяла да се ориентира в сложна проблематика на общата медиевистика и да изработи оригинална своя концепция по разглежданите въпроси. Като цяло искам да подчертая, че по мое мнение, Виолета Манолова се справи с изключително сложна и даже коварна по своему тема, която проследява не само исторически, но и проблеми от сферата на културната антропология в най-широкия смисъл на това понятие. Работата с подобен тип проблеми и извори крие в себе си сериозни рискове, но Виолета успя да ги преодолее и да ни представи онази широка панорама на едно хетерогенно, разнообразно общество, което постепенно претърпява процес на относителна хомогенизация в рамките на една добре структурирана и централизирана средновековна държава, каквато е Норманското кралство.

Като научен ръководител искам да подчертая, че Виолета Манолова работеше систематично, съвестно, с голямо умение и отговорност, което направи нашата съвместна работа, не само лека, но и много приятна. Нейната специализация в Италия, а също и участието ѝ в няколко конференции, допринесоха за прецизирането на някои нейни и наши общи възгледи относно тезата и методологията при постигането на поставените научни цели. Смятам, че така предложеният текст напълно отговаря на изискванията за присъждане на научната и образователна степен "доктор", гласувам с "да" и призовавам уважаемата комисия да гласува положително за присъждането на тази степен на Виолета Константинова Манолова.

06.04.2018

Гр. София

Подпис:

/доц. д-р Александър Николов/